

Tökéletesség és jóság

Gondolatok Kolakowski írásait olvasva

Nem értek egyet **Kolakowski**val, amikor arra a következtetésre jut, hogy

„...a feltételezés, miszerint a tökéletesség eleve implikálja a jóságot, önkényes...”¹

Persze az érvelés előtt körül kellene írni, hogy milyen tökéletességről van szó. Ezt megteszi **Kolakowski**, amikor azt írja, hogy

„Tökéletesnek lenni elsősorban annyit tesz, mint elérni a létezés adott létrájának legfelső fokát...”²

Ez a magyarázat azonban nem teljes, hiszen ekkor a létrára kérdezhetnénk rá. Milyen létrának a legfelső fokáról van szó? Erre a kérdésre szerintem nincs jó válasz, sőt bármilyen abszolutizálást helytelennek tartok, ennek okait írásom végén foglalom össze.

Kolakowski ugyanakkor megállapítja, hogy

„...az azonban egyáltalán nem magától értetődő, hogy a jó «fölötte» áll a rossznak...”³

A **jóról és a rosszról**⁴ szóló cikkemben már írtam arról, hogy szerintem mit értünk általában jó alatt. Röviden összefoglalva a jóság alatt az empatikus képességek magas fokát értem, abból a logikából kiindulva, hogy aki a mások érzéseinek átélőképességével rendelkezik, az tudatosan soha nem fog másoknak ártani, mert közben ő maga is elszenvedné az ártalmakat.

A **változásokról** szóló anyagomban⁵ írtam a változások bonyolultság-növekvő irányáról. Annak az anyagnak a szemlélete szerintem alkalmas megközelíteni a fent említett problémát. Eszerint egy létező ki van téve a környezet hatásainak, élethossza függ ezektől a ráhatásoktól, ezért minél jobban le tudja képezni önmagára a világot, annál jobban tud reagálni a környezete „akcióira”, és ezzel fennmaradásának valószínűsége is növekszik. Az pedig, hogy egyre jobban tükröződik benne a környező világ, bonyolultságának növekedését jelenti. Az egyre finomodó világképe szükségszerűen feltételezi az empátiája növekedését is, ebből pedig „jóság” ered. Így nemhogy a tökéletesség – inkább szerényebben azt mondom, hogy **nemhogy a tökéletesedés – hanem maga a létezés – ha elég hosszú időre „tervezi” a létét – implikálja a „jóságot”, ismét szerényebben szólva, az egyre jobbá válás folyamatát.** Ez a gondolatmenet csak a térben és időben létezőkre vonatkozhat, de nem alkalmazható egy olyan Istenre, akinek léte nem lehet időbeli a tökéletessége és az örökkévalósága miatt. Ekkor viszont komoly ellentmondásba kerülhetünk, hiszen gondolatmenetünk szerint a

¹ Leszek Kolakowski, Metafizikai horror, Osiris-Századvég Kiadó, 1994.,100.old.

² Fent id. mű 100.old.

³ Fent id. mű 100.old.

⁴ <http://infinitemath.hu/index.php/filozofia/item/35-a-j%C3%B3r%C3%B3l-%C3%A9s-a-rossz%C3%B3l.html>

⁵ A változásokról és az evolúcióról,

<http://www.infinitemath.hu/index.php/egyeb/item/28-a-v%C3%A1ltoz%C3%A1sokr%C3%B3l-%C3%A9s-az-evol%C3%BAci%C3%B3r%C3%B3l.html>

bonyolultság növekedéséből következik a tökéletlen létezők fokozatos jobbá válása, ugyanakkor a tökéletes létező Istenről nem mondható el ugyanez, sőt abszolút jósága nem következménye örökkévalóságának és tökéletességének. **Kolakowski** is – szerintem helyesen – eljut arra a következtetésre, hogy

„... a teremtmények jóságából pedig azt a konzekvenciát levonni, hogy teremtőjük jó, helytelen következtetés.”⁶

Ekkor két dolgot tehetünk; vagy deklaráljuk Isten jóságát az örökkévalósága és a tökéletessége mellett, vagy lemondunk Isten tulajdonságainak abszolutizálásáról. Én ez utóbbira hajlok, bár ezt a gondolatot nyilván felháborítónak tartja a vallásos emberek többsége. Ugyanakkor nem példanélküli Isten kiteljesedésének elképzelése, ilyen **Hegelnél** a történetiségben tekintett abszolút szellem⁷.

A fentiekén túl a következők miatt tulajdonítok kisebb valószínűséget Isten, mint a tökéletes abszolútum létének, és sokkal inkább valószínűsítek egy történettel rendelkező, fejlődő Istent:

- Az abszolutizálás – azaz egy létező valamely tulajdonságának olyan mértéke, amelynél nagyobb nem létezik – paradoxonokhoz vezet a matematikában, abban a nyelvben, mely épp általánosításaival, idealizációjával vált az eddigi reprezentációs eszközök közül a legalkalmasabbá a természet leírására.
- „A tér is az idő nem önlevű létező, hanem az emberi elme szüleménye ... tapasztalatunk szükséges formái. Nem is absztrakciók, hanem az emberi alany képzetei, az értelem nélkülözhetetlen eszközei.”⁸ Így fogalmaz **Kolakowski**, amikor **Kant** téridő felfogásáról és általában az *a priori* szintetikus ítéletek⁹ kanti megközelítéséről ír. Ehhez hasonló a saját véleményem is, én a teret és az időt az események rendezési elvének tartom, nem valamiféle háttérnek, amiben elhelyezkednek és idejüket töltik a létezők. Ebből a szempontból tehát értelmetlen arról beszélni, hogy Isten nem térben és időben létezik. Ha Isten tevékenységét teremtőnek gondolom – akár egyszeri, akár folyamatos az alkotó munkája – akkor

⁶ Leszek Kolakowski, *Metafizikai horror*, Osiris-Századvég Kiadó, 1994.,100.old.

⁷ Egyéb példákhoz Leszek Kolakowskit idézve (Mít kérdeznek tőlünk a nagy filozófusok, Typotex, 2012., 178-179. oldal):

„Ismerjük a panteizmusra hajló keresztény filozófusok gondolatait, számukra nem abszurd a történeti Isten ideája (bár magát a kifejezést nem használják). A 9. századi nagy metafizikus és teológus, Johannes Scotus Eriugena beavatott minket Isten történetébe: tökéletlen világot teremtett, rányomja bélyegét az esetlegesség és a gonosz, de a Vele való egyesülés felé vezet, és ő maga is csak így juthat el a teljességhez; ennek ellenére nem semmisül meg a teremtés sokfélesége a kozmikus dráma végén, hanem megmarad teljes gazdagságában. Istennek szüksége van a teremtés aktusára: csak az önmagától való elidegenedés és mintegy a végtelenségének megtagadása, végül a teremtett lét újbóli elnyelése által jut el a teljességhez. Hasonló sémákat találunk egészen a 20. századig olyan keresztény gondolkodóknál, akiket megkísértett a panteizmus: nem tudták beérni Isten és a világ hagyományos szembeállításával, és választ kerestek arra a kérdésre, hogy mire való volt Istennek a teremtett világ, ha Ő maga önlevű abszolútum.

Hegelnél is ez a kérdése, csak más nyelven fogalmazza meg. Teljes egészében föl akarja tárni a szellem történetének értelmét, e szellem növekedésének pedig szükséges eszköze az emberi kultúra története. Az ember története be van kapcsolva a szellem történetébe, amely a lét evolúciójának kezdetén (Hegel számára ez amnyira magától értetődő, hogy itt nincs szükség vitára) és végén áll, tökéletes egységben. Hogy ilyen egységet érhesen el a szellem, meg kell szüntetnie azt az idegenséget, amely elválasztja a tárgytól. Ezt megismerés útján asszimilálja, mert ha a tárgy idegen tőle, akkor esetleges is, és korlátozza magát a szellemet, amely ez esetben nem lehet minden. Egyébként ezt a problémát is a keresztény teológiától örökölte: Isten mindent önmagában és önmaga által ismer meg, hisz ha nem így lenne, a másik dolog Isten határa lenne. Csak amikor a szellem a történelem kínjain át elsajátítja az egész létet, és azonosul vele, megszüntetve az esetlegességét, de nem számolja fel a sokféleségét, csak akkor ér véget a szükségszerű érlelődés folyamata, akkor éri el célját a haladás.”

⁸ Fent id. mű, 171.old.

⁹ Definícióját lásd például:

http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=435&tip=0

ennek képzetében a téridő, mint rendezési elv éppúgy megjelenhet, mint a többi alkotó létezőnél.

- A térben és időben létezők szabad akarattal¹⁰ rendelkeznek. Ez csak akkor lehetséges, ha a tökéletes létezőnek tekintett Isten korlátozza önmaga szabadságát, mintegy megosztva azt a többi létezővel. Ennek következtében bármely tulajdonságának abszolutizálása ellentmondáshoz vezet.
- Minden tapasztalatunk viszonylagos, így semmiféle abszolútról nem lehet tapasztalaton alapuló tudásunk. A tapasztalattól független a priori ítéletek létéből nem következtethetünk abszolútumok létezésére, hiszen ezek az ítéletek csupán világosan – explicite – fejeznek ki valamit, kanti terminológiával; az állítmány benne foglaltatik az alanyban. Még a szintetikus a priori ítéletek¹¹ jöhetnek szóba egyfajta abszolútumra vonatkozó állításként, ám ezek is tartalmaznak tapasztalati elemet¹² – ezért vezette be Kant, és korábban Leibniz megkülönböztetésül az a priori ítéletektől – így nem mentesek a viszonylagosságtól.

Összefoglalva, véleményem szerint **nincs abszolút jóság, csak jobbá válás**. Hasonló szófordulatot nem használhatunk a tökéletességgel kapcsolatban, hiszen ez a szó jelentésénél fogva valamiféle teljességet, abszolútumot jelent, erről pedig már megfogalmaztam, hogy miért nem hiszek benne. Nem mondhatom tehát azt, hogy valami közelít a tökéletességhez, ha a tökéletesség nem létezik. Hogyan fejezhetjük tehát azt ki, hogy – önellentmondó kifejezést használva – valami „tökéletesebbé” válik? Mondhatnám azt, hogy a nyelv elégtelensége, ellentmondásossága miatt nincs jó válasz erre a kérdésre. Gondolhatunk azonban arra, hogy a tökéletesség hiánytalanságot jelent. Ez a hiánytalanság viszont semmiképpen nem jelentheti bármilyen rossz meglétét, azaz a tökéletesség vonatkozásában a hiánytalanság a *jó* hiánytalan meglétét jelenti. **Tehát a tökéletességben benne foglaltatik a jóság megléte**. A gondolatmenetemben ezzel el is jutottam az írásom elején idézett véleménnyel ellentétes megállapításhoz.

---

¹⁰ Lásd a *Szabadságról és a szabad akaratról* (<http://www.infinitemath.hu/index.php/filozofia/item/75-a-szabads%C3%A1gr%C3%B3l-%C3%A9s-a-szabad-akaratr%C3%B3l>) című cikkem 10. fejezetét a fogalmak általánosításáról, ahol a szabad akarat olyan leírását adom, mely az élettelen rendszerektől a tudattal rendelkezőkig határozza meg a szabad akaratnak megfelelő rendszer-specifikus választási mechanizmust.

¹¹ Lásd a definíciót a 9. lábjegyzetben jelzett helyen.

¹² Gondoljunk arra, hogy legjobb példák a szintetikus a priori ítéletekre a bizonyítást igénylő matematikai állítások. A matematika bizonyításai ugyan kizárólag „észbeliek” –ahogy **Leibniz** fogalmaz – de végső soron tapasztalaton nyugvó axiómákon nyugszanak